

Sygn. akt III CZP 115/14

UCHWAŁA

Dnia 6 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku R. S.
przy uczestnictwie M. S. i T. S.
o dział spadku i zniesienie współwłasności,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 6 marca 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w L.
postanowieniem z dnia 16 września 2014 r.,

"Czy dopuszczalne jest zażalenie na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji, którego przedmiotem jest zwrot wniosku uczestnika o rozliczenie nakładów, złożonego w toku postępowania o dział spadku i zniesienie współwłasności?"

podjął uchwałę:

Na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji o zwrocie wniosku uczestnika postępowania o rozliczenie nakładów, złożonego w toku postępowania o dział spadku i zniesienie współwłasności, przysługuje zażalenie.

UZASADNIENIE

Zarządzeniem z dnia 3 grudnia 2013 r. przewodniczący w Sądzie Rejonowym w L. zwrócił wniosek, w którym uczestnik postępowania T. S. domagał się rozliczenia nakładów poniesionych na nieruchomości będącą przedmiotem postępowania w sprawie o dział spadku i zniesienie współwłasności. W uzasadnieniu zarządzenia wskazano, że uczestnik postępowania nie sprecyzował żądania rozliczenia nakładów zgodnie z wezwaniem do uzupełnienia braku w tym zakresie. Na to zarządzenie uczestnik postępowania T. S. wniósł zażalenie, które zostało odrzucone postanowieniem Sądu Rejonowego w L. z dnia 19 grudnia 2014 r. W ocenie Sądu Rejonowego było ono niedopuszczalne z uwagi na przedmiot zaskarżenia.

Sąd Okręgowy w L., rozpoznając zażalenie na postanowienie Sądu pierwszej instancji z dnia 19 grudnia 2014 r., powziął wątpliwość co do dopuszczalności zażalenia na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji o zwrocie wniosku uczestnika postępowania o dokonanie rozliczenia nakładów, złożonego w sprawie o dział spadku i zniesienie współwłasności. Zagadnienie to przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 k.p.c. Odwołując się do treści art. 394 § 1 k.p.c. wskazał, że z jego brzmienia należałoby wywieść, iż w postępowaniu nieprocesowym zażalenie przysługuje jedynie na zarządzenie o zwrocie wniosku wszczynającego postępowanie w sprawie. Podkreślił jednak, że w sprawie o dział spadku i zniesienie współwłasności rozliczenie nakładów następuje wyłącznie na wniosek, który może złożyć inny uczestnik postępowania niż wnioskodawca. Wszczyła on postępowanie, które w zakresie objętym wnioskiem nie różni się od postępowania procesowego. Wniosek powinien także odpowiadać wymogom pozwu. Nadto Sąd Okręgowy podkreślił, że uznanie, iż niedopuszczalne jest zażalenie na zarządzenie o zwrocie wniosku uczestnika postępowania o rozliczenie nakładów, oznaczałoby wyłączenie spod kontroli instancyjnej rozstrzygnięcia, które świetle art. 618 w zw. z art. 688 k.p.c. ma istotne znaczenie dla możliwości dochodzenia praw majątkowych z tytułu rozliczeń między spadkobiercami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego przedstawionego Sądowi Najwyższemu przez Sąd Okręgowy w L. wymaga uwzględnienia nie tylko wyników wykładni art. 394 § 1 k.p.c., lecz także specyfiki postępowania nieprocesowego, charakteru żądania co do rozliczenia nakładów oraz charakteru regulacji zawartej w art. 618 k.p.c., a także zagadnienia dopuszczalności analogi na gruncie 394 § 1 k.p.c.

Z brzmienia art. 394 § 1 k.p.c. wynika zasada, zgodnie z którą w postępowaniu cywilnym zażalenie przysługuje w przypadkach wskazanych w tym przepisie. Zarządzenie o zwrocie wniosku o rozliczenie nakładów, złożonego w sprawie o zniesienie współwłasności i dział spadku, niewątpliwie nie należy do kategorii postanowień kończących postępowanie. Nie jest także wymienione odrębnie, jako zarządzenie przewodniczącego, od którego przysługuje zażalenie. To stwierdzenie nie przesądza jednak ostatecznie o sposobie rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w L. W judykaturze widoczna jest bowiem wyraźnie tendencja stosowania rozszerzającej wykładni art. 394 § 1 k.p.c., dopuszczająca możliwość wniesienia zażalenia od postanowień i zarządzeń wprost niewymienionych w tym przepisie, poprzez jego stosowanie w drodze analogii. Wydaje się to wręcz konieczne wobec konstrukcji art. 394 § 1 k.p.c., opartej na zasadzie enumeratywnego wskazania rodzaju orzeczeń i zarządzeń przewodniczącego, od których przysługuje zażalenie. Wykładnia tego przepisu, obowiązującego wprost w postępowaniu procesowym, powinna uwzględniać dużą różnorodność i specyfikę szeregu innych postępowań cywilnych, uregulowanych także poza kodeksem postępowania cywilnego. Przykładowo Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03, OSNC 2004, nr 11, poz. 173 opowiedział się za dopuszczalnością zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, dostrzegając w tym przypadku potrzebę zastosowania w drodze analogii art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c., przy uwzględnieniu reguł wykładni systemowej i celowościowej tego przepisu. W judykaturze opowiedziano się wielokrotnie także za dopuszczalnością zażalenia w przypadku zarządzeń o zwrocie różnego rodzaju wniosków wszczynających postępowanie, niekiedy o charakterze wpadkowym lub

dotyczących innych postępowań niemających cech postępowania w sprawie. W uchwale z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 65/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 112 Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie przysługuje na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością zażalenia także na zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o ogłoszenie upadłości (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 111/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 62), o zwrocie wniosku o zgłoszenie wierzytelności (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2005 r., III CZP 98/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 21), o zwrocie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2001 r., III CZP 53/01), o zwrocie wniosku o wyjawienie majątku (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 1995 r., III CZP 90/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 171).

W świetle przywołanych wyżej orzeczeń Sądu Najwyższego wymaga odnotowania, że zagadnienie prawne powstało w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym, którego specyfiką jest między innymi krzyżowanie się różnych interesów majątkowych jego uczestników, z których tylko jeden może mieć status wnioskodawcy. W postępowaniu nieprocesowym dopuszczalne jest jednak zgłaszanie przez innych uczestników postępowania wniosków zmierzających do wydania przez sąd określonych rozstrzygnięć, wykraczających poza przedmiot wniosku wszczynającego postępowanie, w ramach toczącego się już postępowania. W takim przypadku zgłoszenie przez uczestnika postępowania żądania podlegającego rozpoznaniu przez sąd stawia go na pozycji zbliżonej do wnioskodawcy, jeżeli przedmiot wniosku inicjuje postępowanie o właściwościach równorzędnych procesowi lub postępowaniu co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym. W tym kontekście Sąd Okręgowy zasadnie zwrócił uwagę, że żądanie rozliczenia nakładów np. w postępowaniu o zniesienie współwłasności, ma charakter roszczenia majątkowego podlegającego co do zasady dochodzeniu w drodze powództwa i jego zgłoszenie w postępowaniu nieprocesowym przez inną osobę niż wnioskodawca, wymaga odpowiedniego sprecyzowania według wymagań dotyczących pozwu. Żądanie rozliczenia nakładów jest rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym z uwagi na istnienie szczególnej regulacji zawartej

w art. 618 k.p.c. Umożliwia ona rozpoznanie w ramach postępowania o zniesienie współwłasności całego kompleksu stosunków istniejących między współwłaścicielami rzeczy i powstających na tym tle roszczeń. Orzekanie przez sąd o żądaniu rozliczenia nakładów dokonanych na przedmiot współwłasności wymaga jednak zgłoszenia odpowiedniego wniosku przez zainteresowanego uczestnika postępowania. W części dotyczącej takiego żądania, mającego charakter roszczenia, postępowanie nie różni się istotnie od procesu. Wydane w tym zakresie rozstrzygnięcie sądu może być orzeczeniem częściowym oraz podlega odrębnemu zaskarżeniu apelacją. Zatem zarządzenie o zwrocie wniosku o rozliczenie nakładów, zgłoszonego w postępowaniu nieprocesowym, jest w istocie odpowiednikiem zarządzenia o zwrocie pozwu, na które przysługuje zażalenie na podstawie art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. Niezaskarżalność zarządzenia, tak istotnego z punktu widzenia interesu uczestnika postępowania zgłaszającego wniosek, pozostawałaby w sprzeczności w wykładnią celowościową art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c., tym bardziej, że w przypadku dochodzenia roszczenia o zwrot nakładów odrębnie w procesie zarządzenie o zwrocie pozwu w tym zakresie podlegałoby zaskarżeniu na ogólnych zasadach. Za dopuszczalnością zażalenia na zarządzenie o zwrocie wniosku o rozliczenia nakładów przemawia także brzmienie art. 618 § 2 i § 3 k.p.c. Zgodnie z art. 618 § 2 k.p.c. z chwilą wszczęcia postępowania o zniesienie współwłasności wszczęcie odrębnego postępowania w celu dochodzenia roszczeń z tytułu nakładów na przedmiot współwłasności jest niedopuszczalne. Art. 618 § 3 wprowadza zaś ograniczenie o charakterze prekluzyjnym, wyłączając możliwość dochodzenia takich roszczeń po zakończeniu postępowania o zniesienie współwłasności. Z tych względów niezaskarżalne zarządzenie o zwrocie wniosku mogłoby definitywnie zamykać możliwość domagania się rozliczenia nakładów, co godziłoby w konstytucyjną zasadę prawa do sądu.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. orzekł jak w podjętej uchwale.